

ВИБОРЧА ПРОГРАМА

кандидата на посаду академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України академіка НАН України Комісаренка Сергія Васильовича

Східна мудрість каже: «Кожен чоловік повинен мати мету». Моя мета – відновити престиж і визнання НАН України, який вона мала у 1960-1980 роках, і створити умови для початку прогресу в установах нашої Академії, маючи на увазі, в першу чергу, виклики, що пов'язані із бурхливим прогресом в світі «наук про життя» («life sciences») та інформаційних технологій при широкому використанні в біології і медицині вже найближчим часом 5G та 6G технологій, а також «Штучного інтелекту» («AI»).

Саме тому мої зусилля в Національній академії наук України концентруватимуться у двох головних напрямках науково-організаційної роботи:

1) загально академічний напрям (в якості члена Президії НАН України), що пов'язаний із позитивним реформуванням діяльності нашої Академії і певною мірою відображений у моїй програмі кандидата на посаду Президента НАН України 2020 року. В першу чергу йдеться про системну і міждисциплінарну побудову наукових досліджень та перетворення НАН України у справжній мозковий центр України з вироблення експертних оцінок і порад керівництву України із найширшого кола існуючих проблем та стратегічних рішень на майбутнє; про подальший розвиток НАН України, яка в новому історичному періоді, коли наука стає головною продуктивною силою суспільства, повинна стати загальним генератором науково-технічного прогресу і ноосферних стратегій розвитку суспільства і національної економіки. Я буду ретельно працювати над удосконаленням системи оцінювання наукових установ та окремих учених НАН та пов'язаних із нею алгоритмів фінансової підтримки. Така система обов'язково повинна стати диференційованою, прив'язаною до специфіки різних галузей знань та роботи установ різного типу. Хочу відмітити, що при визнанні важливості «цільових» прикладних досліджень, головний акцент треба зробити на фундаментальних, особливо міждисциплінарних дослідженнях. При цьому нове керівництво Академії може розраховувати на мою повну підтримку заради максимально швидкого досягнення позитивного ефекту;

2) головним для мене напрямом науково-організаційної роботи є спрямований на значне підсилення наукової діяльності інститутів Відділення БФМБ.

В нашій Академії із добре зрозумілих причин переважного фінансування в 1960-1980 роках установ і відділень першої секції за рахунок оборонної та прикладної «промислової» тематики сформувався виражений акцент на інженерні науки і їх перевага над фундаментальними науками, зокрема над науками «Про життя». В той же час, ми є свідками, без перебільшення, фантастичного прогресу в науках про життя в світі за останні 20-30 років, які зараз відкривають непередбачувані раніше перспективи не тільки в медицині та в біотехнологіях, але і в економіці, сільському господарстві, кібернетиці тощо. Саме ці науки зараз є пріоритетними закордоном при розподілі і громадської уваги, і фінансування. Особливо акцентованим це стало за останній рік, коли коронавірусна епідемія продемонструвала світові помилки у стратегічному плануванні розвитку найбільш перспективних наукових напрямів, і коли більшість цивілізованих країн суттєво збільшила видатки на розвиток медико-біологічних наук. Сподіваюсь, що мій авторитет в урядових колах і в нашій Академії допоможе моїм зусиллям привернути увагу і ресурси до підтримки медико-біологічних наук в НАН України - таких важливих для нашої країни. Певною мірою цьому буде також слугувати повторне призначення мене Головою комісії з біобезпеки і біозахисту при РНБО України (Указ Президента України №560/2020 від 10/12/2020 р.) та те, що Інститут біохімії імені О.В.Палладіна виступає національним центром експертизи з біобезпеки для МЗС України. Зрештою, без перебільшення, тільки установи НАН України можуть виконувати сучасні медико-біологічні дослідження на світовому рівні.

У своїй діяльності я користуюсь (і буду продовжувати користуватися) певними принципами, які вже багато років стали для мене дороговказами, що для вчених є чотири

найважливіші завдання: 1) отримувати нові знання і розповсюджувати їх; 2) використовувати надбання світової науки і техніки на благо рідної країни; 3) готувати наукову зміну; 4) поширювати знання про науку і її досягнення серед суспільства, і я намагатимуся максимально реалізувати ці завдання. Так, серед недоліків у діяльності інститутів нашого відділення я бачу в першу чергу низьку інноваційну активність і низьку ефективність використання отриманої інтелектуальної власності. Серед причин цих недоліків – головною є відсутність правильної інноваційної політики нашої держави і тому намагатимуся ініціювати у нашому парламенті і в Уряді відповідні законодавчі і підзаконні акти, спрямовані на впровадження наших розробок, а також на соціальні замовлення на результати наукової діяльності. Вважаю, що за появи в державі ефективної інноваційної системи інститути нашого відділення (як і багато інших кращих установ НАНУ) могли би забезпечити фінансування суттєвої частини власного бюджету навіть без участі державного фінансування. Але таку ефективну інноваційну систему нам ще тільки належить створити, і для цього знов-таки критично важливою є ефективна комунікація між НАН, органами влади та бізнесом. Поза тим, важливо створити за допомогою держави Національний центр біотехнологій під науковим керівництвом НАНУ, який би правив за зв'язкову ланку між вченими-винахідниками (лабораторною біотехнологією) та виробництвом (біотехнологічними та/чи фармацевтичними підприємствами). Моя ідея створення Національного центру біотехнологій була підтримана на засіданні РНБО України ще 27 лютого 2009 року і увійшла в Указ Президента України №220/2009 від 06/04/2009 року, але так і не була виконана Урядом. Дарма, тому що разом із розробкою ефективних ліків такий центр мав би правити за створення препаратів для біобезпеки країни. У цьому контексті хочу нагадати, що зараз, з передачею НАН України від МОН України ДНУ «Державний центр інноваційних біотехнологій», з'являється така можливість для ефективного впровадження медико-біологічних розробок інститутів нашого Відділення та інших установ нашої Академії. Перекоаний: поза тим існують також інші суттєві джерела наповнення бюджету НАНУ. Мій власний досвід, отриманий за кордоном (особливо – у США, Франції, Великобританії, Ізраїлі і Фінляндії), показує наскільки ефективним і цінним може бути впровадження корисних інноваційних розробок при правильно налаштованій інвестиційній політиці у країні. Таким чином, інноваційна та експертна діяльність в інтересах різних вітчизняних та міжнародних замовників може приносити суттєвий фінансовий зиск.

Серед інших проектів і завдань, над якими працює нинішнє керівництво відділення і буде працювати в разі обрання є створення національного геномного центру. Угода про створення такого центру була підписана із найбільшим в світі геномним центром – Пекінським Інститутом геноміки (BGI-China) ще в 2014 році, було підготовлено приміщення, але за браком коштів цей проект, який є вкрай важливим, зокрема, зараз для аналізу мутацій коронавірусу, так і залишився поки не реалізованим.

Наше Відділення проводило і буде проводити суттєву міжнародну наукову діяльність. Зокрема, в рамках співробітництва із UN, WHO, OSCE, EU, NATO, STCU, UNOG, національними академіями (Польщі, Ізраїлю, Грузії, Угорщини, US NAS) та професійними об'єднаннями вчених (FEBS, IUBMB, IUPAC).

Вкрай актуальною залишається проблема відтоку молодих вчених із НАНУ та незначна присутність «середнього» покоління в наукових установах. Вкрай позитивною є ініціатива керівництва НАН України щодо цільового фінансування житла для молодих вчених, але зарплати науковців поки залишаються значно нижче, ніж прописано в Законі України про Наукову і науково-технічну діяльність. Потрібно також сміливіше висувати молодих талановитих вчених на керівні посади в інститутах НАН України (прикладом є Інститут біохімії імені О.В.Палладіна та Інститут біології клітини), але в той же час жорстко не пов'язувати зайняття керівних та адміністративних посад у НАН України із віком вченого. В першу чергу це пов'язано із нечисленністю в установах Академії так званого «середнього» покоління вчених, коли часто не вистачає достойних кандидатур на керівні

посади структурних підрозділів наукових інститутів. Самоврядність дозволяє виходити з реальної спроможності вченого створювати новий науковий продукт (в залежності від творчого потенціалу, підготовки наукової молоді, енергійності та ініціативності у вирішенні практичних питань, стану ментального та фізичного здоров'я тощо) і приносити конкретну користь науці, своєму інституту, НАН України, суспільству незалежно від віку.

Ми маємо пам'ятати: НАН України і, зокрема наше Відділення як її складова, зможе повною мірою реалізувати свій статус головної наукової установи держави, не замикаючись у власних стінах, а широко виходячи за них. Тому критичної ваги набуває для нас співпраця з провідними університетами. Це повинен бути рух в обох напрямках, що включатиме спільну підтримку найважливіших наукових проектів, залучення провідних академічних учених для читання лекцій, а також провідних університетських викладачів – до роботи в установах НАН.

Я добре розумію як особисту відповідальність, так і важливість, і складність у виконанні деяких положень викладеної програми. І тому, в разі мого обрання, розраховую на підтримку і активну участь членів Відділення нашої Академії – академіків і член-кореспондентів, а також інших співробітників установ Академії.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'А. М. Ш.' or similar, written in a cursive style.